

ZSIGMOND GYŐZŐ

NÉPI GOMBÁSZAT KALOTASZEGEN¹

TERMÉSZETI-GAZDASÁGI VISZONYOK

A természeti környezet csupán a hegyaljinak számító kalotaszegi falvak (1. kép) esetében mondható kedvezőnek a gombatermést illetően. Ez is magyarázza, hogy a gomba nem gyakori étel az itteniek számára, de fontos, viszonylag sokan élnek azért vele, s az utóbbi évtizedekben egyre nagyobb a termesztett, nem vadon termő gombák fogyasztásának a súlya a lakosság körében.

Kiegészítő, alkalmi tevékenység jó ideje Kalotaszegen a gyűjtögetés, s ezen belül a gombászás. Főleg asszonyok s gyerekek végezték (lásd még Vasas 1976: 39–40). Az utóbbi időben inkább gyerekek és fiatalok. Egyes munkanélküliek számára fontosabbá vált az utóbbi időben, kisebb-nagyobb mértékben, de segíti a megélhetést.

Kevés tájegységünk számára ennyire jelentős a gomba áruként, pénzforrásként. Magyarok, románok kevésbé, többnyire a cigányok árulják, s régebb is a magyarok közül – azt mondják – csak a nagyon szegények vitték a piacra vagy az útszélre eladni. (2. kép) Csak innen tudunk oly esetről, hogy valakinek „gombából legyen a háza”. A ferencbányai magyar gombabegyűjtő ráadásul egyszerre adott le annyi szárított vargányát, amennyinek az árából vette férjével együtt a házat, melyben ma is lakik.

KUTATÁSTÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEK

Péntek János és Szabó Attila kalotaszegi etnobotanikai monográfiájukban (1985) (3. kép) viszonylag keveset írnak a gombavilágról: 23 nemzetség mintegy 30 fajtát veszik számba megadva népi neveiket. Persze, mások is szolgáltak

1 Jelen tanulmány az MTA Domus Hungarica ösztöndíja támogatásával készült.

fontos adalékokkal, foglalkoztak érintőlegesen kalotaszegi etnomikológiai vonatkozásokkal különféle szakmunkákban (például Győrffy 1935, Gunda 1966, Kóczián–Szabó–Szabó 1977, Vasas 1985). A gombafajok azonosítása többször nyilvánvalóan tévesen történt, számos esetben kétes, illetve bizonytalan a helyzet, s nem mindig van lehetőség a biztos helyreigazításra. Kérdőjellel meg felkiáltójellel utalok a kétesnek ítélt esetekre, olykor meg fel sem tűntetek kétségtelenül téves adatokat, mint például a *kenyér-gomba* vargányának, a *szilvafagomba* kucsmagombának (Vasas 1976: 40), a légyölő galóca *rókagombának*, a *csípősgomba* ízletes rizikének (Péntek–Szabó 1985: 307) azonosítása. Természetesen saját bizonytalan azonosításaimra is utalok adatközléskor.

NÉPI GOMBAISMERET ÉS HIEDELMEK

Vázolom a továbbiakban a kalotaszegi helyzetet, mármint az általában ismert, úgymond közkedvelt (centrális), valamint a kevésbé ismert és használt (perifériális) gombákat illetően (Kicsi 2005: 337).

A sokféle gombában gazdag falvak átlaga a magyarságnál 25-30 körüli. Síkföldi, erdő nélküli falvak esetében 4-8 lehet az átlag. A magyarság népi gombaismerete közepesnek, helyenként átlag felettinek mondható. Ez utóbbi a helyzet a gombatermés számára kedvező természeti körülményekkel rendelkező magyar falvak viszonylatában, mint amilyen Kalotaszegen például Magyarvista is, hol 20-24 faj ismerete az átlag.

Kalotaszegen 81 népi gombanév ismert, alakváltozatokkal együtt (+22): 103. Hozzávetőleg 50 faj ismert, tucatnál kevesebb a nem azonosított, illetve csupán valószínűleg ismert faj.

A Mezőségen összesen több mint 30 néven kb. 25 gombafélét ismernek, többet az erdővel is bíró falvakban. A nem túl messzi Mokányáság románjai úgy 15 néven kb. 20 féle gombát ismernek eddigi kutatásaim alapján.

Hasonló a helyzet Aranyoszáéken. Több itteni gombanév a Mezőséghez és Aranyoszáekhez is kapcsolható (pl. *lófing*, *kékhátú*), így is megmutatkozik e vidékek közelsége, illetve a többé-kevésbé egymáshoz tartozás.

Centrálisak Kalotaszegen: 1. *bolondgomba* vagy mérgeggomba (*Amanita muscaria* stb.), 2–3. *csiperke*, *csipirke*, *csiporka*, *csuporka*, *csuperka*, *csüporke*, *ganyégomba*, *ganécsuporka*, *sampion*, *réti csuperka* (*Agaricus campestris*, A. spp.), 4–5. *hiribe*, *hiriba*, *hiripe(gomba)*, *hiribgomba*, *mijókgomba*, *pitánka* (*Boletus edulis*, *Boletus reticulatus*), 6. *kékhátú*, *galambgomba* (*Russula cyanoxantha*), 7. *keserű(gomba)*, *csípősgomba*, (*Lactarius piperatus*), 8. *lófing(gomba)*, *lúfing*, *pöfeteg* (*Lycoperdon* spp., *Bovista* spp.), 9. *sárgagomba*, *rókagomba*, *csirkegomba* (*Cantharellus cibarius*), 10. *szegfűgomba*, *piciri(gomba)*. (*Marasmius oreades*), 11. *szilvagomba*, *tövisaljú*, *szentgyörgygomba*, *tövishajú* (*Calocybe gambosa*), 12–13. *tapló*, *fagomba* (*Phellinus* spp., *Fomes fomentarius*, *Polyporus* spp.).

Mintegy 12 gombafaj számít tehát közismertnek.

Kalotaszegen is többnyire *bolondgomba*, *mérgeggomba* a neve a mérgező vagy mérgezőnek tekintett, nem ismert gombáknak.

Csiperke alatt többnyire a mezei (réti, kerti) csiperkét értik, persze általános, hogy ez a természetett kétspórás csiperke megnevezése is, s gyakran más csiperkefajokra is alkalmazzák a nevet, főleg a mezőn termőkre. A csiperke (*Agaricus* spp.) *gan(y)égomba* neve más tájegységünkben nem ismert, csakis tintagombára vonatkoztatva. E név bizonyára átvétel

románból, fordítása román népi nevének. A *ganécsuporka* megnevezés a román «ciupercă» szóra emlékeztetve csak hangsúlyozza előbbi állításunk helyességét.

A *hiribe* (*Boletus edulis*, *B. reticulatus*) név a leginkább elterjedt itt (és változatai).

Nagyon szedik és eszik (bár nem mindenhol és nem minden gombászó) a vargányát, nem különbítik el a nyárit és az őszit. Más itteni (ritkábban használt) nevei: *hirib(a)(gomba)*, *hiripe(gomba)*, *mijókgomba*, *pitánka*, *piterka*, *tinóri*. Valószínűleg egyetlen más néprajzi tájunkon sem nevezik *mijókgombának* a vargányát. Csak Kalotaszegen. A *pitánka*, *piterka*, *tinóri* a *Partium* közelségét, hatását mutatja elsősorban.

A *galamb(gomba)*, *kékhátú* Kalotaszegen tehát mindenekelőtt a *Russula cyanoxantha*, de olykor a *Russula virescens* s más galambgomba neve is lehet.

A *készerű(gomba)* másik itteni neve a *csípősgomba*: megléte erőteljes román hatásra vall. Gunda Bélától tudjuk, hogy a Gyalui-havasokban, s a Hideghavasban is a román pásztorok és juhosgazdák egyes gombafélék frissen kicsavart nedvét (a késérűgombáét biztosan) a juhtej oltásához használták fel (Gunda 1960: 214, 1966: 35). Valószínű, hogy magyar részről is megvolt, megvan ez a felhasználás a kalotaszegi magyaroknál úgyszintén. A csíki, gyimesi pásztorok a friss gombát összetörik, vizet öntenek hozzá, s a vízben jól szétmorzsolják a gombát, majd a levet leszűrik, s az ilyen lé juhtejoltáshoz igen jól használható (Gunda 1967: 162–163).

Több néven nevezett gomba Kalotaszegen is a pöfeteg: *lófing(gomba)*, *lűfing*, *pöfeteg*.

Erdélyben általános a *Cantharellus cibarius* *róka*gomba neve, kivétel ez alól Kalotaszeg, hol többnyire *sárgagombának* hívják, román hatásra a Mezőséghez, Torockóhoz s a Partiumhoz hasonlóan. A magyar nyelvterületen ugyancsak előfordul a *róka*gomba neveként, de eléggé kivételesen, használják a Dunántúlon a császárgalóca megnevezésére is.

A mezei szegfűgomba (*Marasmius oreades*) itteni piciri elnevezése egyedülálló a magyar nyelvterületen. *Piciri*, *picirke* neve máshol csak a csiperkének van (ritkán, Erdővidéken, illetve Kárpátalján).

Elég gyakori Kalotaszegen, de más tájegységünkben is, hogy azonos elnevezéssel illetik két tavaszi gombánkat: a tövisalját és a májusi pereszket (4. kép). Kevés tájegységünk esetében közismert, centrális a májusi pereszke, Kalotaszegen annak számít, s nevei közt olyan is szerepel, mely sehol máshol: *tövishajúnak* nevezik Sztánán (s talán Türen is *tövishajúnak*, de lehet, hogy ott a tövisaljagomba neve).

A *tapló*, *fagomba* elnevezések általában és általánosságban a fán termő gombákra használják a kalotaszegiek. A bükkfataplóról általában tudják, hogy az *tapló*, *fagomba*, de a faj pontos felismerése nem gyakori. Megjegyzendő tehát, hogy csak hozzávetőleges ismerete a taplóknak elterjedt, a „faj” centrálisnak tekintésétől a többi inkább közismertnek számító fajhoz viszonyítva akár el is tekinthetünk.

Perifériálisak: 1. *almafagomba* (? *Polyporus* sp.), 2. *bükkfagomba*, *laskagomba* (*Pleurotus ostreatus*), 3. *diófagomba* (? *Polyporus* sp.), 4. *dísznógomba*, *dísznókészerű(gomba)* (*Lactarius vellereus*), 5. *eperfagomba* (? *Polyporus* sp.), 6–8. *ganégomba*, *cigánygomba*, *cigánypicca* (*Coprinus* spp.), 9. *gebegomba*, *gembé* (*Armillaria mellea*), 10. *tapló*, *jaszka* (*Polyporus squamosus*?), 11. *júgomba*, *juhgomba* (*Russula* sp.), 12–13. *kakastaréj*, *furkógomba*, *citrusgomba*, *csipkegomba*? (*Ramaria flava*, *R. botrytis*), 14. *kenyér*gomba (*Lactarius deliciosus*, *Lactarius volemus*), 15. *királygomba* (? *Russula* sp.), 16. *légygomba* (*Amanita rubescens*), 17. *marjuca* (*Amanita rubescens*) (5. kép), 18. *nyírfagomba*, (? *Trametes versicolor*), 19–20. *őszigomba* (*Lepista panaeola*, *Lepista caespitosa*), 21. *őzláb*, *ülügomba*, ? *kecskekörmügomba* (*Macrolepiota procera*), 22. *piroshátú galambgomba* (*Russula* sp.), 23. *szilvafagomba*, *tüvisalja*, ? *tüvishajugomba*, ? *májusigomba* (*Entoloma clypeatum*), 24. *tehégomba* (? *Boletus* sp., ? *Amanita muscaria*), 25. *tojás*gomba, *császárgomba* (*Amanita caesarea*), 26. *zöldhátú*, *túrógomba*, *va-*

rashátugomba (*Russula virescens*), 27. *trompa elefantului* (*Craterellus cornucopioides*), 28. *túrógomba* (? *Leccinum scabrum*), 29–30. *vadlófing* (*Lycoperdon pyriforme*, *Lycoperdon perlatum*) – az erdőben termőket sorolják ide! –, 31. *vejászka* (*Russula* sp.)

A taplók számontartása általános, de fajaik ismerete nem. Több fagombát csak helyenként ismernek, azonosításuk több esetben nincs meg, illetve kérdéses. Az *eperfagomba* név csak itt fordul elő, hasonló csak Szeged vidékén ismert, Bálint Sándor említi az *epergombát*, mely a bőrt sárgára festi, erre használják, hasonlóképp, mint volt ez Kalotaszegen (Bálint 1957, Péntek 1979: 119).

Jobb gombatermő vidékeken, hol több az erdő ott közismert szokott lenni nálunk a csoportos tuskógomba és a késői laskagomba is, nem ez a helyzet Kalotaszegen. Érdekeség, hogy előbbi egyik neve sehol máshol nem fordul elő: *gembé* (valószínű a román „ghebe” ferencbányai változata ez).

Figyelemreméltó, hogy ismerik egyes helyeken a márványos pereszkét (*őszigomba* néven csak itt), a gyűrűs tuskógombát (*gebegomba*, *gembé*), a nagy őzlábat (*ülügomba*, *őzláb*, ? *kecskekörműgomba*), újabban megismertek ezek természetesen.

Egyes alig ismert gombafajokat meg se neveznek, csak általánosságban szólnak róluk. E csoportba tartoznak az ún. *ellengombák*. A *szegfünek is van ellengombája, recéje nagyobb, teteje sárgás*. (Szl) Ide sorolják például a *lőfingnál* a *vadlófingot* is (csak Kalotaszegen ismert név ez is!) (6. kép), de a csiperke valóban hozzá hasonló és mérgező rokonáról is tudnak néhol.

Amelyik csiperkének letörve a farka megsárgul, az rossz. (Magyarvista, Szl)

A keserűgomba jól ismert voltát hangsúlyozza, hogy több helyt, de nem mindenhol a vidéken ismerik a hozzá hasonló *ellengombát*, mely a *Lactarius vellereus*, a *disznógomba* vagy *disznókeserű*. *A rendes keserűnek kicsi, apró ráncra van, ez nagy ráncú, vastagabb* (Magyarvista, Szl).

A több magyar vidéken centrálisnak számító császárgalócát két néven bár (*császárgomba*, *tojásgomba*), de csak a települések egy részében tartják számon (7. kép).

A galambgombák közül több alig ismert, azonosításuk legtöbbször csak hozzávetőleges. Több érdekes nevük is előfordul itt. *Varashátugomba* és *zöldgomba* itteni nevei a *Russula virescens*nak egyediak, az előbbi valószínűleg a magyar hivatalos névből alakulhatott, a *zöldhátu csuperka* is egyedi, de a *zöldhátú* része általános, gyakori a magyarságnál. Ismert néhol a *piroshátú*, és csak itt előfordul néven a *vejászka* és a *juhgomba*, egyikük azonosítása sem egészen pontos. A *királygomba* név a magyar nyelvterületen ismert vargánya, tinóruféle, illetve császárgomba s piruló galóca nevéként, itteni galambgombafélére vonatkoztatása egyedi, de az sem egészen biztos, hogy galambgombára vonatkozik.

A Mezőséghez és Moldvához hasonlóan nagy a román hatás a kalotaszegi népi gombaismeretet, népi neveket illetően. Vannak olyan gombafajok is, melyeket csak román néven tartanak számon a magyarok is: *trompa elefantului* (sötét trombitagomba), *mariuca*, illetve *măriuțe* (piruló galóca). Van olyan gombafaj, melyet csak egyes falvakban neveznek csupán román névvel, ilyen a korallgomba, illetve a korallgombák. A *Ramaria* nemzetségnek csak Kalotaszegen előforduló népi nevei is vannak: *furkógomba*, *citrusgomba* (8. kép).

A tintagombáknak a szokásosnak mondható *ganégomba* elnevezésén kívül több máshol nem (*cigánypicsa*), illetve alig ismert népi neve ismeretes itt (a *cigánygomba*, mely az udvarhelyszéki Varságon jelöl gombát, de nem tudni melyiket).

Kivételesen itt fordul elő, hogy a rizikét többnyire *kenyér-gombának* nevezzék, s ritkán ez a *Lactarius volemus* neve a vidéken.

Azonosítatlan vagy bizonytalanul azonosított gombanevek szép számmal vannak: *almafagomba*, *eperfagomba*, *diófagomba*, *jaszka*, *juhgomba*, *nyírfagomba*, *piroshátú galambgomba*, *tehégomba*, *túrógomba*, *vejászka*.

Magyarok által is ismert, említett kalotaszegi román népi gombanevek: *bășina calului* (Lycoperdon spp.), *bureți de prun* (Calocybe gambosa), *bureți de spin* (Entoloma clypeatum), *bureți iuți* (Lactarius piperatus), *ciuperci de gunoi* (Agaricus campestris), *creasta cocoșului* (Ramaria spp.), *gălbiori* (Cantharellus cibarius), *ghembe* (Armillaria mellea), *hrîb* (Boletus edulis), *iască* (Polyporus spp.), *măriuțe* (Amanita rubescens), *oiești* (Russula virescens), *picioru căprioarei* (Macrolepiota procera), *trompa elefantului* (Craterellus cornucopioides), *vișetică* (Russula cyanoxantha).

Az itteni gombával kapcsolatos hiedelmek közül kiemelendő, hogy talán erre hallottam leggyakrabban emlegetni, hogy jól meg kell főzni megkészítés előtt minden gombát. Azért ennek részleges cáfolata ugyancsak megvan Kalotaszegen: van amit nyersen esznek s csak sütnék, eltekintve az előfőzéstől. A csigarágtá gomba mérgezőnek tekintése megvan, de azért a nem ismert gombát, a bolondot, mérgezet kerülük szerencsére ettől függetlenül. Sajnos alig ismert, hogy a gyilkos galóca esetében sem a csiga, sem a főzés nem megoldás: marad az életveszély, ha esznek belőle.

GOMBÁSZÁS

A kerti, mezőgazdasági munka, a fakitermelés, állattartás mellett, ha kevés is, de jut idő a gombászásra, mondják, hogy többnyire a gyermekek és az öregek gombásznak, s főleg a munkanélküli fiatalok, ritkán mások is, nők s férfiak egyaránt. A foglalkozás szerint a pásztorokról tartják azt, hogy többet gombásznak.

Kosarat ajánlanak felszerelésnek. A gomba részeit főleg a következőképp nevezik: *szár*, *farok*, *láb*, *alsó rész*, *vég* (tönk), *kalap*, *felső rész*, *tető* (kalap), *alj*, *ránc*, *rece* (lemez), *karima* (lemezszel), *galér*, *gyűrű* (gallér), *héj*, *bőr* (kalapbőr). Arról hogyan terem a gomba, ilyeneket mondanak: *körbe*, *boszorkánykörbe*.

Gombatermesztéssel nem szoktak foglalkozni, arra viszont több helyt ügyelnek, hogy hagyják helyben a gomba szárát, remélve, hogy ekképp jobban szaporodik.

Bolondgombának, *mérgekgombának* mindenekelőtt a légyölő galócát tartják (van aki e néven is ismeri), a bolondgombát, az ismeretlent nem szedik le.

A gombászó itt is igyekszik titkolni lelőhelyeit, illetve óvni próbálja azt másoktól. Egy etnomikológiai érdekesség is kapcsolható e vonatkozásban Kalotaszeghez. Gunda Béla a következőket írta arról, hogy egy Aranyosszék s Kalotaszeg közti faluban hogyan jeleztek másoknak, hogy nem ajánlják, hogy valaki gombászterületét háborgassák. „Magyarlétán a legegyszerűbb 'foglalójegy' volt az emberi hang: ha valaki meghallotta a somszedők, gombázók, málnászók hangját, elkerülte azt a helyet és tovább ment. Még csak szemügyre sem illett venni azt a területet, ahol más már hozzákezdett az erdei gyümölcsök, gombák gyűjtögetéséhez.” (Gunda 1966: 24.)

A csak itt előforduló népi gombanevek szintén sajátos szint kölcsönöznek a vidék népi gombaismeretének, árnyalják, gazdagítják a magyar népi gombászatot: *mijókgomba*, *tövishajú* (tövishajugomba), *eperfagomba*, *cigánypicsa*, *furkógomba*, *citrusgomba*, *júgomba*, (*juh-gomba*), *kecskekörműgomba*, *maruica*, *vadlófing*, *vejászka*, *zöldgomba*. (9. kép)

A GOMBÁNAK TULAJDONÍTOTT FUNKCIÓK, JELENTÉSEK

Íme eddigi kutatásaim alapján, mely szerepkörben fordulnak elő a gombák általában a néphagyományban, dőlttel jelzem a magyarság esetében is érvényesülő funkciókat (Zsigmond 2011: 20–21), félkövérrel pedig a Kalotaszegre vonatkozókat.

1. **étel** (fűszer; inycenség stb.), 2. **méreg: ember, illetve állat számára**, 3. **áru (pénzforrás)**, 4. **nyersanyag (festék) dísz- meg használati tárgyak**, ékszerek, **tűzgyújtó** valamint játék készítéséhez, 5. **(tej)oltószer**, 6. **díszítőmotívum**, 7. **jelkép: a férfi nemiséget idéző (ikonikus jelként)**, a halhatatlanságé, a **termékenységé, szaporaságé**, a léleké stb., 8. **gyógyszer**, 9. **időjárásjelző**, 10. **tisztító, fertőtlenítő, rovarirtó**, 11. **füstölés (méhek és szünyogok füstölése)**, 12. **hallucinogén, kábító, bódító szer**, 13. **illatosító**, 14. **halászok árvízjelzője** (meggyújtott taplót használnak e célra a Duna mentén, például a Tolna megyei Decsen), 15. **kenőanyag**, 16. **táblatörő** (Moldva, Bahána, valamint Göcsej), 17. **állatriasztóként**, a vad (medve, farkas) elűzésére használták – jászágórzés közben – a hosszú rúdra kötött, meggyújtott taplót (a gyimesi Fehérmezőn például), 18. **időzítőként** robbantáshoz bükkfataplót is használtak (aranybányában Verespatakon), 19. **irányjelző** (Székelyföld) 20. **trágya** (a föld, a talaj feljavítására, Moldva, Klézse), 21. **tömítés** (hajópadló, pajzs) 22. **talizmán**, 23. **szellem(ek) befolyásolása**, 24. **magyarázata** (oka, eredete) természeti jelenségeknek, 25. **aphrodisiacum**, 26. **egyféle istenség, varázserejű lény**, 27. **fogamzásgátló** (ekként éltek vele például Moldvában). Megjegyzem, hogy a 15. és a 25. funkció jelenlegi érvényesüléséről nincs adatunk.

Kilenc szerepben fordul elő tehát a gomba Kalotaszegen, de hét (félkövérrel jelöltem a számukat) funkciónak van tehát fontosabb szerepe e vidéken. (10. kép)

GOMBA ÉS NÉPI TÁPLÁLKOZÁS • Általában becsülik a gombaételt, kedvenceknek inkább a szegfűgomba, a csiperke, a vargánya és a róka gomba számítanak. A **gombát** általában jónak, gyakran inycségnek tartják mindenhol. Legtöbbször **pörköltet, paprikást** készítenek a gombából, de **olykor tojással is bolondítják**.

Többféle elkészítési módját ismerik Kalotaszegen. Tokánynak, paprikásnak, levesnek, vadasnak, fasírtnak, sütve és savanyúságnak megkésztítve eszik.

Néhány kalotaszegi gombás étel receptjét adom meg a továbbiakban.

Hiribegomba, *Boletus edulis*, *B. Reticulatus*

Nr. *Tettük levesbe a szeleteit s a porát. Felszeletelik s megszáritják a lerbe, port is készítenek belőle.* (Magyarvista, MI)

Az öregebb hiribe ződjét, alját leveszem, a fiatalét nem. Készíték belőle fasírtot, tokányt, paprikást. Leginkább puliszkát mellé. (Ferencbánya, SzI)

Szefűgomba, *Marasmius oreades*

Nr. *Paprikás rizzsel ettük.* (Magyarvista, MI)

Keserűgomba, *Lactarius piperatus*

Nr. *Sózza, túróva sütjük a keserűgombát, csípősgombát.* (Magyarvista, MI)

Ángyom tett el keserűgombát savanyúságnak. (Magyarvista, SzI)

Csiperke, *Agaricus campestris*, *A. spp.*

Megsütjük sóva, túróva, mind a keserűgombát. (MI)

Tővisaljú, *Calocybe gambosa*

Nr. *Tisztítás után a szárát is apró kockába vágják, megfőzik. Vistán tanultam. A tojást is felválták kockákba, csináltak egy vékony rántást (olaj, liszt, pirospaprika, só, petrezselyemzöld*

benne). A gombás lébe beletették a tojást, végül a rántást, kis tejet, felét a petrezselyemnek a végén tették bele: s kész a leves. Nagy marék gomba elég négy liternyi levesnek. (Magyarvista, MI)

Kakastaréj, *Ramaria* sp., főleg *R. flava*

Nr. *Főleg paprikásnak esszük.* (Sztána, ÁP) *Csak tejfölösen, paprikásnak szoktam készíteni.* (MI)

Kékhátú, *Russula cyanoxantha*, *R. virescens*

Nr. *Tojással és sütve is jó.* (MI)

Kenyérgomba, *Lactarius volemus* Nr. *Nyersen ettük.* (Szl)

Erről az egyetlen gombáról tartják számon, hogy nyersen is eszik.

Tartósítási módok: szárítás, sóban, fagyasztva, savanyúságnak.

A GOMBA MINT ÁRU • Általános vélekedés Kalotaszegen (is): eladásra inkább a cigányok szedik, de a magyarok közt ugyancsak akad olyan, kinek fontos áruként a gomba, már említettem, hogy egyik adatközlőm az eladott aszalt vargányából vásárolta a házat (11. kép).

GYÓGYÍTÁS • Vasas Samu írja, hogy Kalotaszegen többfelé használják a *lúfingot* égés, forrázás illetve kelés okozta (nyílt, nem vérző) seb gyógyítására (Vasas 1985: 107, 154, 161, 187). A gomba belső, húsos részét borítják a sérülésre.

Pányikban fájós fülre teszik az erdei szömörccsögöt (Péntek–Szabó 1985: 308).

FESTÉS, TÚZGYÚJTÁS • Tudunk róla, hogy festékanyag előállításához is igénybe vették Kalotaszegen: *A taplóval tüzet gyújtottunk, de ha kifőztük, otthon a levével festettük az orsókat. Attul ojan rózsaszínű lett, nem lehetett lekaparni* (Vasas 1993: 109). Bőrt is festettek levével az ugyancsak kalotaszegi Damoson (Péntek–Szabó 1985: 308).

Kevés tájegységből van annyi adatunk gombával való festésre, mint épp Kalotaszegről (Csíkban hasonló a helyzet ebből a szempontból). A kalotaszegi szűcsök kivétel nélkül festik a bőrt. A festék részint növényi eredetű: *díjofa-*, *almafa-* vagy *eperfagombából* főzik, részint pedig üzletből vásárolt szervesetlen festékanyag: *analin* (It, Kalotaszentkirály, Péntek 1979: 119).

A következő gombafajok esetén felhasználásáról van eddig tudomásunk máshonnan: *almafagomba*, ? (bőrfestés: Csíkban is, Miklóssy 1978: 94), *diófagomba*, *Polyporus squamosus* (bőrfestés: Csíkban, Miklóssy 1978: 95, festés: Székföld, Háromszék, Péntek–Szabó 1980: 133), *epörgomba*, ? (bőrfestés: Szeged és vidéke, Bálint 1957: 377), *ganyégomba*, *Coprinus comatus* (festés feketére: Székföld, Háromszék, Zsigmond 2009: 122), *légygomba*, *Amanita muscaria* (sajtfestéshez, Gyimes, 2011: 21), *szilvafagomba*, ? (bőrfestés: Csík, Miklóssy 1978: 98), *vadalma(fa)topló*, *Phellinus igniarius* (bőrfestés barnára: Sóvidék, Gub 1993: 102).

TEJ OLTÁSA • A keserűgomba tejoltásra való felhasználását már említettem (Gunda 1960: 214, 1966: 35). Szól Gunda Béla arról is, hogy erdélyi románoknál is tapasztalta hasonló felhasználását e gombának, de nem például a kárpáti ukránoknál meg szlovákoknál (Gunda 1966: 162–163).

GOMBA ÉS FOLKLÓR • A kalotaszegi népköltészetben, népművészetben ugyancsak jelen van a gomba.

A szólásmondásokban (*nem ettem bolondgombát, nő, mit eső után a gomba* stb), a népi táplálkozásban, hiedelmekben, rövid tréfás prózai alkotásokban, falvédőkön például ott van, szerepe, helye van a gombának. Kalotaszegen is ismert, használatos közmondás, hogy: *minden gomba jó gomba, csak az ember goromba*. Más: *Bolondgombát evett* ,megbolondult, félrebeszél', *nő, mint eső után a gomba 'szapora'*.

Használati és egyben dísz tárgyakat is készítenek, készítettek taplógombából a vidéken, például virágtartókat, s valószínűleg itteni falvédőkön is szerepel a gombamotívum. A legtöbb gombás hímzésmintát (anélkül, hogy hosszás, alapos keresésre került volna sor) Kalotaszegen találtuk. Van *gombásnak* nevezett díszítőmotívum Sinkó Kalló Katalin *Kalotaszegi nagyírásosában* (1980: 11), a 257. számú minta (12. kép). De farnasi gombás lepedőről ugyancsak tudunk (Péntek 1979: 18, 91). A vagdalásos hímzés egyik mintájáról pedig a világhálóról értesültem, Kalotaszentkirály honlapján.

LÉGYÖLÉS • Moldván és a Székelyföldön kívül inkább csak nevében él légyölésre való használatának az emléke. Ez a helyzet annyiban is más Kalotaszegen, hogy itt nem használják csupán a légyölő galócára vonatkoztatva a légygomba nevet, a piruló galóca neve is lehet.

ÖSSZEGEZÉS

Az egyik leglényegesebb jellemzője a kalotaszegi népi gombaismeretnek a sokszínűség, a változatosság, és néhány esetben előfordul olyasmi megléte, mi máshol egyáltalán nincs meg.

Több olyan esettel is számolunk, mikor nem sikerült azonosítani a név megfelelőjét. A magyar átlagnak felel meg a kalotaszegi gombaismeret a jó gombatermő magyar tájegységekhez viszonyítva. Mintegy 10 olyan gombanév fordul itt elő, mely sehol máshol a magyar nyelvterületen.

A többi tájegységünkhöz viszonyítva itt a gombaismeret átlag közeli és jellegzetes, s a gomba folklórja úgyszintén. Sajátos és viszonylag gyakori a gombának díszítőmotívumként az itteni népművészetben való felhasználása. Gazdag, változatos az itteni gombanévhasználat.

Bizonyos itteni felhasználási formái a gombának (étel, nyersanyag) kivételesek, ritkák.

Magyar tájegységeink közül itt és a Székelyföldön találkozhatunk leggyakrabban ehető gombák útszéli árusításával (főleg roma árusok által).

A jövőben kutatandók például az itteni népköltészet gombás vonatkozásai és a vidék gombaismeretének még ismeretlen, tisztázatlan kérdései.

SZAKIRODALOM

Bálint Sándor

1957 *Szegedi Szótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Gub Jenő

1993 Adatok a Nagy-Homoród és a Nagy-Küküllő közötti terület népi növényismeretéhez. *Néprajzi Látóhatár* II. (1–2) 95–110.

Gunda Béla

1960 A gyűjtögető életmód emlékei a Gyalui havasokban. *Műveltség és Hagyomány* I–II. 207–218.

1966 A természetes növénytakaró jelentősége a Gyalui havasok és a környező hegyvidék népének táplálkozásában. *Ethnographica Carpathica*. 13–62.

1967 Tejoltó növények a Kárpátokban. *Ethnographia* LXXVIII. (2) 161–175.

- Győrffy István
1935 Bokréta erdélyi növénynevekből. *Acta litterarum ac scientiarum Regiae Universitatis Francisco-Josephinae. Sectio philologico-historica.* (8) 64–69, 158–168.
- Kicsi Sándor András
2005 Néhány népi gombanevünkről. *Magyar Nyelv* CI. (3) 336–351.
- Kóczián Géza – Szabó István – Szabó László
1977 Etnobotanikai adatok Kalotaszegről. *Botanikai Közlemények* LXIV. (1) 23–29.
- Miklóssy V. Vilmos
1978 Festőnövények a csiki háziiparban. In: Kós Károly – Faragó József (szerk.): *Népismereti Dolgozatok.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 91–100.
- Péntek János
1979 A kalotaszegi népi hímzés és szókinccse. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- Péntek János – Szabó Attila
1980 A régi növényvilág és változásai a kalotaszegi földrajzi nevek tükrében. In: Teiszler Pál (szerk.): *Nyelvészeti Tanulmányok.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 131–172.
1985 *Ember és növényvilág.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- Sinkó Kalló Katalin
1980 *Kalotaszegi nagyírásos.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- Vasas Samu
1976 A vadon termő növények szerepe a kalotaszegi népi táplálkozásban. *Művelődés* XXIX. (8) 39–40.
1985 *Népi gyógyászat.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
1993 *A kalotaszegi gyermek.* Kráter–Colirom, Budapest.
- Zsigmond Győző
2009 *Gomba és hagyomány.* LKG-Pont Kiadó, Sepsiszentgyörgy–Budapest.
2011 *Népi gombaszat a Székelyföldön.* Pallas-Akadémia, Csíkszereda.

ADATTÁR

KALOTASZEGI NÉPI GOMBAISMERET FALVANKÉNT ÉS NÉPI NEVEKHEZ KAPCSOLVA

Ferencbánya / Ticu Colonie

bolongomba, Amanita muscaria stb. Nr. *A babos az bolond.*

gembé, Armillaria mellea

hiribe, Boletus edulis, B. reticulatus Nr. *Az öregebb hiribe ződjét, alját leveszem, a fiatalét nem. Készíték belőle fasírtot, tokányt, paprikást. Leginkább puliszkát mellé. A házunk gombából van, hiribét szedtünk, szárítottuk egysze Szeben körül az uramma, papírzsákba tettük, eladtuk, s hetvennégyezer lejt kaptunk, abbó vettük ezt a házat, amelyikbe lakok most is.*

kékhátú, Russula cyanoxantha

keserű(gomba), Lactarius piperatus

léygomba, Amanita rubescens Nr. *Eszik. A gyökere körül rózsaszín.*

lófing, Lycoperdon, Bovista spp. Nr. *Nem eszik, én hallottam jó, ettem is belőle.*

őzláb, Macrolepiota procera Nr. *Sok olajat fevesz.*

sampion, Agaricus campestris, A. spp.

sárgagomba, Cantharellus cibarius

szilvagomba, Calocybe gambosa

tojásgomba, Amanita caesarea

tővisgomba, Entoloma clypeatum

zödgomba, Russula virescens

Nr. *A fiatalok szednek itt többszö gombát, mert soknak nincs munkájuk. Fáró nem szednek gombát. Mindig átfözök minden gombát.*

Csak román néven ismertek:
creasta cocoşului, Ramaria botrytis
trompa elefantului, Craterellus cornucopioides

Ro.
bâşina calului, Lycoperdon spp.
bureţi de prun, Calocybe gambosa
bureţi de spin, Entoloma clypeatum
bureţi iuţi, Lactarius piperatus
ciuperci de gunoi, Agaricus campestris
creasta cocoşului, Ramaria spp.
gălbiori, Cantharellus cibarius
ghembe, Armillaria mellea
hrib, Boletus edulis
iască, Polyporus spp.
măriuşe, Amanita rubescens
oieşti, Russula virescens
picioru căprioarei, Macrolepiota procera
trompa elefantului, Craterellus cornucopioides
vineţică, Russula cyanoxantha

Inaktelke / Inucu (Péntek 1979: 119)
almafagomba, Polyporus sp., ?Inonotus hispidus (Inaktelke, Kalotaszentkirály)
eperfagomba, Polyporus sp.
diófagomba, Polyporus sp.

Kalotaszentkirály / Sâncraiu (Péntek 1979: 119)
almafagomba, (Inaktelke, Kalotaszentkirály)
eperfagomba, Polyporus sp.
diófagomba, Polyporus sp.

Magyarókereke / Alunişu
furkógomba, Ramaria (ÚMT II.: 537)

Magyarvalkó / Văleni
bolondgomba, Amanita muscaria stb.
csiperke, Agaricus campestris
csirkegomba, Marasmius oreades
harmatgomba, Marasmius oreades
keserűgomba, Lactarius piperatus
lófíngomba, Bovista, Lycoperdon
őszigomba, Lepista panaeola, Lepista caespitosa
sárgagomba, Cantharellus cibarius
szegfűgomba, Marasmius oreades
tövísgomba, Calocybe gambosa
tapló, Fomes, Polyporus spp.

Magyarvista / Viştea
bolondgomba, Amanita muscaria stb.
cigánygomba, Coprinus
cigánypicsa, Coprinus
csiperke, Agaricus campestris, Agaricus bisporus. Nr. *A kicsi kucsmafejű a jó. (SzI) Amelyik csiperkének
letörve a farka megsárgul, az rossz. (SzI)*
csipősgomba, Lactarius piperatus Nr. *Sózva, túróva sütjük a keserűgombát, csipősgombát. (MI)*

disznókeserű(gomba), *Lactarius vellereus* Nr. *A rendes keserűnek kicsi, apró ráncsa van, ez nagy ráncú, vastagabb.* (SzI)

gebegomba, *Armillaria mellea*
 hiribegomba, *Boletus edulis* Nr. *Tettük levesbe a szeleteit s a porát. Felszeletelik s megszártják a lerbe, port is készítenek belőle.* (MI)

kakastaréj, *Ramaria (flava, botrytis)* Nr. *Mind jó, pirosas változata a legjobb. Csak tejjőlösen, paprikásnak szoktam készíteni.* (MI)

kékhátú, *Russula cyanoxantha*, *Russula virescens*. Nr. *Tojással és sütve is jó.* (MI)

kenyér-gomba, *Lactarius volemus* Nr. *Nyersen ettük.* (SzI)

keserűgomba, *Lactarius piperatus* Nr. *Sózva, túróva sűtjük a keserűgombát, csipősgombát.* (MI) *Ángyom tett el keserűgombát savanyúságnak.* (SzI)

lófing, *Lycoperdon*, *Bovista*
Macrolepiota procera, Nr. *Nem ismerik, bolondgomba szerintük*
Morchella, *Ptychoverpa* Nr. *Nem ismertek.*
Pleurotus ostreatus Nr. *Nem ismerik csak az üzletből, név nélkül.*
 sárgagomba, *Cantharellus cibarius* Nr. *Megkésztés előtt meg ke főzni.* (MI)
 szegfűgomba, *Marasmius oreades* Nr. *Paprikás rizzsel ettük.* (MI) *A szegfűnek is van ellengombája, recéje nagyobb, teteje sárgás.* (SzI)

szilvafagomba, *Entoloma clypeatum*
 tapló, *Fomes*
 tövisaljú, *Calocybe gambosa* Nr. *Tisztítás után a szárát is apró kockába vágják, megfőzik. Vistán tanul-tam. A tojást is felvágják kockákba, csináltak egy vékony rántást (olaj, liszt, pirospaprika, só, petrezse-lyemzöld benne). A gombás lébe beletették a tojást, végül a rántást, kis tejet, felét a petrezselyemnek a végén tették bele: s kész a leves. Nagy marék gomba elég négy liternyi levesnek.* (Magyarvista, MI)

vadlófing, *Lycoperdon pyriforme*, Nr. *Az erdőben termőket sorolják ide!*

Szászfenes / Florești

biribi, *Boletus edulis* (Györfly 1935: 67) ? hiribi
 csiperke, *Agaricus campestris* (Györfly 1935: 164)
 kenyér-gomba, *Lactarius volemus* (Györfly 1935: 160)
 keserűgomba, *Lactarius piperatus* (Györfly 1935: 160)
 lófing, *Lycoperdon* (Györfly 1935: 161)
 sárga róka gomba, *Cantharellus cibarius* (Györfly 1935: 68)
 szegfűgomba, *Marasmius oreades* (Györfly 1935: 161)
 szentgyörgy-gomba, *Calocybe gambosa* (Györfly 1935: 66)
 túró gomba (Györfly 1935: 67)

Sztána / Stana

bolondgomba, *Amanita muscaria* stb.
 bükkfagomba, *Pleurotus ostreatus*
 disznógomba, *Lactarius vellereus*
 ganyégomba, *Agaricus campestris*, *Agaricus* spp.
 hiriba, *Boletus edulis*, *B. reticulatus*
 kakastaréj, *Ramaria* sp. (*R. flava*) Nr. *Főleg paprikásnak esszük.* (ÁP)
 kékhátú, *Russula cyanoxantha*
 keserűgomba, *Lactarius piperatus*
 lófing, *Lycoperdon* s *Bovista* spp. Nr. *Kevesen eszik.*
 mariuca, *Amanita rubescens* Nr. *Annak nevééről elnevezve, ki megismertette volt a faluban.*
 őzláb, *Macrolepiota procera*
 piciri, *Marasmius oreades*
 sárgagomba, *Cantharellus cibarius* Nr. *Testvér a kakastaréjjal.* (SzI) *Megkésztés előtt meg ke főzni.* (MI)
 szilvafagomba, *Entoloma clypeatum*
 tövishajú, *Calocybe gambosa*
 ződhátú, *Russula virescens*
 tapló, *Polyporus* spp., *Fomes* sp.

KALOTASZEGI NÉPI GOMBANEVEK
PÉNTÉK JÁNOS ÉS SZABÓ ATTILA GYÚJTÁSÉBŐL
(Péntek–Szabó 1985: 307–308)

citrusgomba (Mákó), *Ramaria* sp.
császárgomba (Bábony/Babeni), *Amanita caesarea*
csiperke, *Agaricus campestris*, *A. spp.* (Méra, Nádasdaróc stb.)
csipirke, *Agaricus campestris* (Magyarléta)
csipkegomba, *Ramaria flava* (Mogyorókereke)
csiporka, *Agaricus campestris* (Ketesd)
csuporka, *Agaricus campestris* (Ketesd, Kalotaszentkirály, Mogyorókereke, Kalotadamos)
csuperka, *Agaricus campestris* (Bábony, Sztána, Magyarvista), *Agaricus campestris*
csupërka, *Agaricus campestris* (Gyerõmonostor, Magyarvalkó), *Agaricus campestris*
csüþörke, *Agaricus campestris* (Kiskapus), *Agaricus campestris*
csípõsgomba, *Lactarius piperatus* (Bábony)
csirkegomba, *Cantharellus cibarius* (Gyerõmonostor, Zsobok stb.), *Ramaria spp.* (Bábony, Magyarvista)
disznógomba, ? *Boletus* (Méra)
fagomba, *Hypholoma* stb. (Kiskapus)
fájgomba, *Hypholoma* stb. (Nádasdaróc)
galambgomba, *Russula cyanoxantha*, *Russula virescens* (Kiskapus, Zsobok stb.)
ganécsuporka, *Agaricus campestris* (Kispetri)
gan(y)ógomba, *Coprinus atramentarius*, *C. comatus* (Kiskapus)
ganégomba, *Agaricus campestris* (Méra, Nádasdaróc, Zsobok)
ganégomba, *Langermannia gigantea* (Sztána)
harmatgomba, *Marasmius oreades* (Magyarvalkó, Bábony, Gyerõmonostor stb.)
híribagomba, *Boletus edulis*, *B. reticulatus* (Ketesd)
híribe, *Boletus edulis*, *B. reticulatus* (Magyarléta)
híribgomba, *Boletus edulis*, *B. reticulatus* (Körõsfõ)
híríbi, *Boletus edulis* (Magyarbikal, Szászfenes)
híripegomba, *Boletus edulis*, *B. reticulatus* (Tordaszentlászló)
jaszka, *Polyporus squamosus* (Kalotadamos)
júgomba, juhgomba, *Russula sp.* (Gyerõmonostor, Nádasdaróc)
kakasgomba, *Ramaria (flava, botrytis, ...)* (Nádasdaróc)
kakastaréj, *Ramaria sp.* (Bábony)
kecskekõrmügomba, ?*Macrolepiota procera* (Nádasdaróc)
kékhátú, *Russula cyanoxantha* (Jegenye)
kenyérgomba, *Lactarius volemus* (Szászlóna)
kenyérgomba, *Lactarius deliciosus* (Bábony, Bánffyhunjad, Kispetri, Sztána, Tordaszentlászló, Zsobok)
kenyérgomba,(?)*Boletus* (Jegenye, Méra)
kényérgomba, *Lactarius deliciosus* (Magyarbikal)
kenyírgomba,(?)*Boletus* (Gyerõmonostor, Magyarvista)
kényírgomba,(?)*Boletus* (Kalotaszentkirály)
keserügomba, *Lactarius piperatus* (általánosan elterjedt)
kíkhátú csuperka, *Russula cyanoxantha* (Bábony, Váralmás)
királygomba, *Russula sp.* (Bábony, Váralmás)
laskagomba, *Ramaria sp.* (Méra, Magyarvista stb.)
léygomba, *Amanita muscaria* (Magyarvalkó)
lófing, *Bovista plumbea* (Magyarvalkó)
lúfing, *Lycoperdon* (általánosan elterjedt) Nr. Sebre teszik a porát.
májusigomba, ?*Entoloma clypeatum* (Tordaszentlászló)
mijókgomba, *Boletus edulis*, *B. reticulatus* (Zsobok)
nyírfagomba, ?*Trametes versicolor* (Türe, Váralmás)
picirígomba, *Marasmius oreades* (Kalotadamos, Kalotaszentkirály, Zsobok, Sztána, Kispetri, Tordaszentlászló)
piroshátú galambgomba, *Russula sp.* (Ketesd)

pitánka, *Boletus* sp. (Mogyorókereke)
 piterka, *Boletus* sp. (Gyerőmonostor)
 pöfeteg, *Langermannia gigantea* (Ketesd, Mákó) Nr. Sebre teszik a porát.
 réti csuperka, *Agaricus campestris* (Bábony)
 rókagomba, rókagomba, *Cantharellus cibarius* (Bánffyhunyard, Jegenye, Magyarbikal, Magyarvista)
 rókagomba, rókagomba, ?*Russula emetica* (Kispetri)
 rókagomba, rókagomba, ?*Amanita muscaria* (Nyárszó)
 sárgagomba, *Cantharellus cibarius* (Bábony, Bánffyhunyard stb. Ez az elnevezés a leggyakoribb e vidéken)
 szegfűgomba, *Marasmius oreades* (Bábony, Jegenye, Méra, Mákó, Nádasdaróc, Sztána, Szucság, Magyar-
 valkó, Magyarvista, Türe),
 szegfűgomba, *Ramaria* spp. (Ketesd, Kalotaszentkirály)
 szilvafagomba, ?*Entoloma clypeatum* (Bánffyhunyard, Ketesd, Kispetri stb.),
 tapló, ?*Polyporus squamosus* (Kalotadamos)
 tapló, *Polyporus* spp. (Nyárszó)
 tehéngomba, ?*Boletus* sp. (Magyarvalkó)
 tehéngomba, ?*Amanita muscaria* (Magyarléta)
 tinóri, *Boletus* sp. (Nyárszó)
 túrógomba, ?*Leccinum scabrum* (Szászfenes)
 túskegomba, ?*Ramaria* sp. (Bánffyhunyard)
 tűvisalja, ?*Entoloma clypeatum* (Zsobok)
 tűvisaju, ?*Entoloma clypeatum* (Kispetri, Tordaszentlászló)
 tűvisgomba, ?*Entoloma clypeatum* (Bábony, Váralmás stb.)
 tűvishajugomba, ?*Entoloma clypeatum* (Türe)
 ülögomba, *Macrolepiota procera* (Nádasdaróc)
 varashátugomba, *Russula virescens* (Kispetri)
 vejászka, *Russula* sp. (Gyerőmonostor)
 ződhátú csuperka, *Russula virescens* (Bábony, Váralmás)
 zsidógomba, *Cantharellus cibarius* (Kispetri)

PONTOSAN HELYHEZ NEM KÖTÖTT KALOTASZEGI ADATOK

(Vasas 1993: 108–109)

galambgomba, *Russula*
 ganégomba, ?
 keserűgomba, *Lactarius piperatus*
 légygomba, *Amanita muscaria*
 sárgagomba, ?
 tapló, (*Fomes fomentarius*, *Phellinus igniarius*)
 tehéngomba,
 almáfagomba, ?*Inonotus hispidus*, *Polyporus* sp. (Inaktelke, Kalotaszentkirály)
 biribi, *Boletus edulis* (Győrffy 1935: 67) ? (Szászfenes)
 bolondgomba, *Amanita muscaria* stb. (Ferencbánya stb.)
 bükkfagomba, *Pleurotus ostreatus* (Sztána stb.)
 cigánygomba, cigánypicca, *Coprinus* spp. (Magyarvista)
 citrusgomba, *Ramaria* sp. (Mákó)
 császárgomba, *Amanita caesarea* (Bábony/Babeni)
 csiperke, *Agaricus campestris*, *A.* spp. (Méra, Nádasdaróc stb.)
 csipirke (Magyarléta), *Agaricus campestris*
 csipkegomba, *Ramaria flava* (Mogyorókereke)
 csiporka, *Agaricus campestris* (Ketesd)
 csipősgomba, *Lactarius piperatus* (Bábony)
 csirkegomba, *Marasmius oreades* (Magyarvalkó)
 csirkegomba, *Cantharellus cibarius* (Gyerőmonostor, Zsobok stb.), *Ramaria* spp. (Bábony, Magyarvista,
 Váralmás)

csuperka, *Agaricus campestris* (Bábony, Sztána, Magyarvista)
 csupërka, *Agaricus campestris* (Gyerõmonostor, Magyarvalkó)
 csuporka, *Agaricus campestris* (Keted, Kalotaszentkirály, Mogyorókereke, Kalotadamos)
 csüörke, *Agaricus campestris* (Kiskapus), *Agaricus campestris*
 diófagomba, *Polyporus* sp. (Inaktelke, Kalotaszentkirály)
 disznógomba, *Lactarius vellereus* (Sztána stb.), ? *Boletus* sp. (Méra)
 disznókeserűgomba, *Lactarius vellereus* (Magyarvista)
 eperfagomba, *Polyporus* sp. (Inaktelke, Kalotaszentkirály)
 fagomba, *Hypholoma* stb. (Kiskapus)
 fájgomba, *Hypholoma* stb. (Nádasdaróc)
 furkógomba, *Ramaria flava*, *R. botrytis* (Magyarókereke)
 galambgomba, *Russula cyanoxantha*, *Russula virescens* (Kiskapus, Zsobok stb.)
 ganécsuporka, *Agaricus campestris* (Kispetri)
 gan(y)égomba, *Coprinus atramentarius*, *C. comatus* (Kiskapus) / *Agaricus campestris* (Méra, Nádas-
 daróc, Zsobok) / *Langemannia gigantea* (Sztána)
 gebegomba, *Armillaria mellea* (Magyarvista)
 gembé, *Armillaria mellea* (Ferencbánya)
 harmatgomba, *Marasmius oreades* (Magyarvalkó, Bábony, Gyerõmonostor stb.)
 hiriba, *Boletus edulis*, *B. reticulatus* (Sztána stb.)
 hiribagomba, *Boletus edulis*, *B. reticulatus* (Keted)
 hiribe, *Boletus edulis*, *B. reticulatus* (Magyarléta)
 hiribegomba (Magyarvista, Magyarléta), *Boletus edulis*
 hiribgomba, *Boletus edulis*, *B. reticulatus* (Körösfõ)
 hiribi, *Boletus edulis* (Magyarbikal, Szászfenes)
 hiripegomba, *Boletus edulis*, *B. reticulatus* (Tordaszentlászló)
 jaszka, *Polyporus squamosus* (Kalotadamos)
 júgomba, juhgomba, *Russula* sp. (Gyerõmonostor, Nádasdaróc)
 kakasgomba, *Ramaria flava*, *R. botrytis* (Nádasdaróc)
 kakastaréj, *Ramaria flava*, *R. botrytis* (Magyarvista stb.)
 kecskekõrműgomba, ? *Macrolepiota procera* (Nádasdaróc)
 kékhátú, *Russula cyanoxantha* (Magyarvista, Jegenye)
 kenyérgomba, ? *Lactarius volemus* (Magyarvista, Szászlóna), ? *Boletus* sp. (Méra, Jegenye) / ? *Lactarius*
deliciosus (Bábony stb.)
 kenyérgomba, *Lactarius deliciosus* (Magyarbikal)
 kenyírgomba, (?) *Boletus* (Gyerõmonostor, Magyarvista)
 kenyírgomba, (?) *Boletus* (Kalotaszentkirály)
 keserűgomba, *Lactarius piperatus* (Magyarvista stb.)
 kikhátú csuperka, *Russula cyanoxantha* (Bábony, Váralmás)
 királygomba, *Russula* sp. (Bábony, Váralmás)
 laskagomba, *Ramaria* sp. (Méra, Magyarvista stb.)
 légygomba, *Amanita muscaria* (Magyarvalkó), *Amanita rubescens* (Ferencbánya)
 lófing, *Lycoperdon* spp., *Bovista plumbea* (Magyarvalkó, Magyarvista stb.)
 lúfing, *Lycoperdon* (általánosan elterjedt)
 lófinggomba, *Bovista*, *Lycoperdon* spp. (Magyarvalkó stb.)
 májusigomba, ? *Entoloma clypeatum* (Tordaszentlászló)
 mariuca, *Amanita rubescens* (Sztána)
 mérgecgomba, általában a nem ismert, s főként a mérgezõnek tartott gombák
 mójókgomba, *Boletus edulis*, *B. reticulatus* (Zsobok)
 nyírfagomba, ? *Trametes versicolor* (Türe, Váralmás)
 õszigomba, *Lepista panaeola*, *Lepista caespitosa* (Magyarvalkó)
 õzlab, *Macrolepiota procera* (Sztána stb.)
 piciri, *Marasmius oreades* (Sztána stb.)
 picirigomba, *Marasmius oreades* (Kalotadamos, Zsobok, Sztána, Kispetri stb.)
 piroshátú galambgomba, *Russula* sp. (Keted)
 pitánka, *Boletus* sp. (Mogyorókereke)

piterka, *Boletus* sp. (Gyerőmonostor)
 pöfeteg, *Langermannia gigantea* (Ketesd, Mákó)
 réti csuperka, *Agaricus campestris* (Bábony)
 rókagomba, rókagomba, *Cantharellus cibarius* (Bánffyhunyard stb.)
 rókagomba, rókagomba, ? *Russula emetica* (Kispetri), ? *Amanita muscaria* (Nyárszó)
 sampion, *Agaricus campestris*, *Agaricus* spp. (Ferencbánya)
 sárgagomba, *Cantharellus cibarius* (Magyarvista stb.)
 szegfűgomba, *Marasmius oreades* (Bábony, Szucság, Magyarvista stb.),
 szegfűgomba, *Ramaria* spp. (Ketesd, Kalotaszentkirály)
 szentgyörgy-gomba, *Calocybe gambosa* (Szászfenes)
 szilvafagomba, ? *Entoloma clypeatum* (Sztána stb.)
 szilvafagomba, ? *Entoloma clypeatum* (Bánffyhunyard, Ketesd, Kispetri stb.)
 szilvagomba, *Calocybe gambosa* (Ferencbánya)
 tapló, *Fomes*, *Polyporus* spp. (Magyarvista stb.), ? *Polyporus squamosus* (Bábony stb.)
 taplóu, *Polyporus* spp. (Nyárszó)
 tehéngomba, ? *Boletus* sp. (Magyarvalkó)/ ? *Amanita muscaria* (Magyarléta)
 tinóri, *Boletus* sp. (Nyárszó)
 tojásgomba, *Amanita caesarea* (Ferencbánya)
 tövisaljú, *Calocybe gambosa* (Magyarvista)
 tövisgomba, *Calocybe gambosa* (Magyarvalkó), tövisgomba, *Entoloma clypeatum* (Ferencbánya)
 tövishajú, *Calocybe gambosa* (Sztána)
 túrógomba, ? *Leccinum scabrum* (Szászfenes)
 túskegomba, ? *Ramaria* sp. (Bánffyhunyard)
 tüvisalja, ? *Entoloma clypeatum* (Zsobok)
 tüvisaju, ? *Entoloma clypeatum* (Kispetri, Tordaszentlászló)
 tüvisgomba, ? *Entoloma clypeatum* (Bábony, Váralmás stb.)
 tüvishajugomba, ? *Entoloma clypeatum* (Türe)
 ülögomba, *Macrolepiota procera* (Nádasdaróc)
 vadlófing, *Lycoperdon pyriforme*, L. spp. (Magyarvista)
 varashátugomba, *Russula virescens* (Kispetri)
 vejászka, *Russula* sp. (Gyerőmonostor)
 ződhátú, *Russula virescens* (Sztána stb.)
 ződhátú csuperka, *Russula virescens* (Bábony, Váralmás)
 zsidógomba, *Cantharellus cibarius* (Kispetri)

MÁS

Macrolepiota procera (Magyarvista), Nr. Nem ismerik, bolondgomba szerintük
Morchella, *Ptychoverpa* (Magyarvista), Nr. Nem ismertek. Csak románok által szörványosan (Kelecel)
 (lásd még Péntek-Szabó 1985: 308)
Phallus impudicus csak románok által ismert néhol (lásd még Péntek-Szabó 1985: 308)
Pleurotus ostreatus (Magyarvista), Nr. Nem ismerik csak az üzletből, név nélkül.

A KALOTASZEGEN ISMERT, NÉPI NÉVVEL RENDELKEZŐ GOMBAFAJOK JEGYZÉKE²

<i>Agaricus arvensis</i> Schaeff.:Fr.	erdőszei csiperke
<i>Agaricus bisporus</i> (J.Lge.)Imbach	kétspórás csiperke
<i>Agaricus campestris</i> L.:Fr.	kerti csiperke
<i>Agaricus haemorrhoidarius</i>	lomberdei csiperke

² Krieglsteiner (1991–1993), Kirk et al. (2006) és Priszter (1988) alapján.

<i>Agaricus macrosporus</i> (Moell. & J.Schff.)Pilat	nagyspórás csiperke
<i>Agaricus silvaticus</i> Schaeff.:Fr.	fenyőerdei csiperke
<i>Agaricus silvicola</i> (Vitt.)Sacc.	karcsú csiperke
<i>Amanita muscaria</i> (L.)Pers.	légyölő galóca
<i>Amanita rubescens</i>	Piruló galóca
<i>Armillaria mellea</i> (Vahl.:Fr.)Kumm.	gyűrűs tuskógomba
<i>Boletus aereus</i> Bull.:Fr.	bronzos vargánya
<i>Boletus edulis</i> Bull.:Fr.	ízletes vargánya
<i>Boletus pinophilus</i> Pil. & Dermek	vörösbarna vargánya
<i>Boletus reticulatus</i> Schaeffer	nyári vargánya
<i>Bovista plumbea</i> Pers.	szürke pöfeteg
<i>Calocybe gambosa</i> (Fr.)Donk	májusi pereszke
<i>Calvatia utriformis</i> (Bull.:Pers.)Jaap	pikkelyes pöfeteg
<i>Cantharellus cibarius</i> Fr.	sárga rókagomba
<i>Coprinus atramentarius</i> (Bull.:Fr.)Fr.	ráncos tintagomba
<i>Coprinus comatus</i> (Muell.:Fr.)Pers.	gyapjas tintagomba
<i>Coprinus micaceus</i> (Bull.:Fr.)Fr.	kerti tintagomba
<i>Entoloma clypeatum</i> (L.:Fr.)Kummer	tővisalagomba
<i>Fomes fomentarius</i> (L.:Fr.)Fr.	bükkfatapló
<i>Coprinus micaceus</i> (Bull.:Fr.)Fr.	kerti tintagomba
<i>Lactarius deliciosus</i> (L.)S.F.Gray	ízletes rizike
<i>Lactarius deterrimus</i> Gröger	lucfenyvesi rizike
<i>Lactarius pergamenus</i> (Sw.:Fr.)Fr.	zöldülőtőjű keserűgomba
<i>Lactarius piperatus</i> (L.:Fr.)Gray (ss.Mos.1983)	borsos keserűgomba
<i>Lactarius vellereus</i> (Fr.)Fr.	pelyhes keserűgomba
<i>Lactarius volemus</i> (Fr.)Fr.	kenyér gomba
<i>Langermannia gigantea</i> (Batsch:Pers.)Rostkov.	óriáspöfeteg
<i>Leccinum scabrum</i> (Bull.:Fr.)Gray	barna érdestinóru
<i>Lepista caespitosa</i> (Bres.) Singer (1951)	
<i>Lepista panaeola</i> (Fr.)P.Karst.	márványos pereszke
<i>Lycoperdon perlatum</i> Pers.:Pers.	bimbós pöfeteg
<i>Lycoperdon pyriforme</i> Schaeff.:Pers.	körtepöfeteg
<i>Macrolepiota procera</i> (Scop.:Fr.)Sing.	nagy őzlábgomba
<i>Marasmius oreades</i> (Bolt.:Fr.)Fr.	mezei szegfűgomba
<i>Piptoporus betulinus</i> (Bull.:Fr.)Karst	nyírfatapló
<i>Pleurotus ostreatus</i> (Jacq.:Fr.)Kummer	kései laskagomba

Polyporus sp.	almafagomba
Polyporus sp.	diófagomba
Polyporus sp.	eperfagomba
Polyporus squamosus (Huds.)Fr.	pisztricgomba
Ramaria aurea (Schaeff.)Quél.	narancsszínű korallgomba
Ramaria botrytis (Pers.:Fr.)Ricken	rózsás korallgomba
Ramaria flava (Schaeff.:Fr.)Quél.	sárga korallgomba
Ramaria formosa (Pers.:Fr.)Quél.	cifra korallgomba
Russula cyanoxantha (Schaeff.)Fr.	kékhátú galambgomba
Russula virescens (Schaeff.)Fr.	varas zöld galambgomba
Trametes versicolor (L.:Fr.)Pilát	lepketapló

barna érdestinóru	Leccinum scabrum (Bull.:Fr.)Gray
barna galóca	Amanita regalis (Fr.)R.Mre.
bimbós pöfeteg	Lycoperdon perlatum Pers.:Pers.
borsos keserűgomba	Lactarius piperatus (L.:Fr.)Gray (ss.Mos.1983)
bronzos vargánya	Boletus aereus Bull.:Fr.
bükkfatapló	Fomes fomentarius (L.:Fr.)Fr.
cifra korallgomba	Ramaria formosa (Pers.:Fr.)Quél.
erdőszéli csiperke	Agaricus arvensis Schaeff.:Fr.
fenyőerdei csiperke	Agaricus silvaticus Schaeff.:Fr.
fenyőpereszke	Tricholoma terreum (Schaeff.:Fr.)Kummer
gyapjas tintagomba	Coprinus comatus (Muell.:Fr.)Pers.
gyűrűs tuskógomba	Armillaria mellea (Vahl.:Fr.)Kumm.
ízletes vargánya	Boletus edulis Bull.:Fr.
kékhátú galambgomba	Russula cyanoxantha (Schaeff.)Fr.
kenyér gomba	Lactarius volemus (Fr.)Fr.
kerti csiperke	Agaricus campestris L.:Fr.
kerti tintagomba	Coprinus micaceus (Bull.:Fr.)Fr.
kései laskagomba	Pleurotus ostreatus (Jacq.:Fr.)Kummer
kétspórás csiperke	Agaricus bisporus (J.Lge.)Imbach
körtépöfeteg	Lycoperdon pyriforme Schaeff.:Pers.
légyölő galóca	Amanita muscaria (L.)Pers.
lepketapló	Trametes versicolor (L.:Fr.)Pilát
májusi pereszke	Calocybe gambosa (Fr.)Donk
márványos pereszke	Lepista panaeola (Fr.)P.Karst.
mezei szegfűgomba	Marasmius oreades (Bolt.:Fr.)Fr.

nagy őzlábgomba	Macrolepiota procera (Scop.:Fr.)Sing.
nagyspórás csiperke	Agaricus macrosporus (Moell.& J.Schff.)Pilát
narancsszínű korallgomba	Ramaria aurea (Schaeff.)Quél.
nyári vargánya	Boletus reticulatus Schaeffer
nyírfatapló	Piptoporus betulinus (Bull.:Fr.)Karst
óriáspöfeteg	Langermannia gigantea (Batsch:Pers.)Rostkov.
parázstapló	Phellinus igniarius (L.:Fr.)Quél.
pelyhes keserűgomba	Lactarius vellereus (Fr.)Fr.
pikkelyes pöfeteg	Calvatia utriformis (Bull.:Pers.)Jaap
piruló galóca	Amanita rubescens (L.)Pers.
pisztricgomba	Polyporus squamosus (Huds.)Fr.
ráncos tintagomba	Coprinus atramentarius (Bull.:Fr.)Fr.
rózsás korallgomba	Ramaria botrytis (Pers.:Fr.)Ricken
sárga korallgomba	Ramaria flava (Schaeff.:Fr.)Quél.
sárga rókagomba	Cantharellus cibarius Fr.
szürke pöfeteg	Bovista plumbea Pers.
tövisalagomba	Entoloma clypeatum (L.:Fr.)Kummer
varas zöld galambgomba	Russula virescens (Schaeff.)Fr.
zöldülőtejű keserűgomba	Lactarius pergamenus (Sw.:Fr.)Fr.
	Lepista caespitosa (Bres.) Singer (1951)

ETNOMICOLOGIE ÎN ZONA CĂLATA

Unul dintre cele mai importante caracteristici ale cunoștințelor populare legate de ciuperci în zona Călatei ar fi diversitatea, iar în unele cazuri se regăsesc unele elemente, care nu pot fi regăsite nicăieri în altă parte. Autorul s-a confruntat cu mai multe cazuri în care nu s-a reușit identificarea acelor elemente la care se referă denumirile locale. Cunoștințele populare legate de ciuperci din această zonă corespund unui nivel mediu de cunoaștere al maghiarimii, relatat la zonele etnografice maghiare prielnice pentru ciuperci.

ETHNOMYCOLOGY IN CĂLATA REGION

One of the main characteristics of the folk knowledge regarding mushrooms in the Călata region is diversity, and in some cases one can find some elements, which cannot be found anywhere else. The author had to face several cases when he was not able to identify what was behind the local names. The knowledge on mushrooms of the locals corresponds to the Hungarian average, if related to those Hungarian regions, which are appropriate for mushrooms.

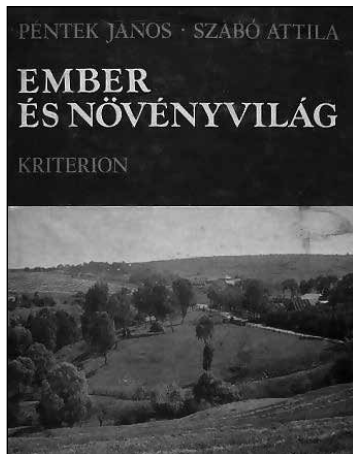
KÉPEK

1. Kalotaszeg térképe

2. Gombaárusítás Kiskapus mellett (Zs. Gy. felvétele)

3. Péntek János és Szabó Attila könyvének borítója

4. Tövishajú, *Calocybe gambosa* (Zs. Gy. felvétele)

5. *Mariuca*, *Amanita rubescens* (Pál-Fám Ferenc felvétele)

6. Vadlófing, bimbós pöfeteg, *Lycoperdon perlatum* (Zs. Gy. felvétele)

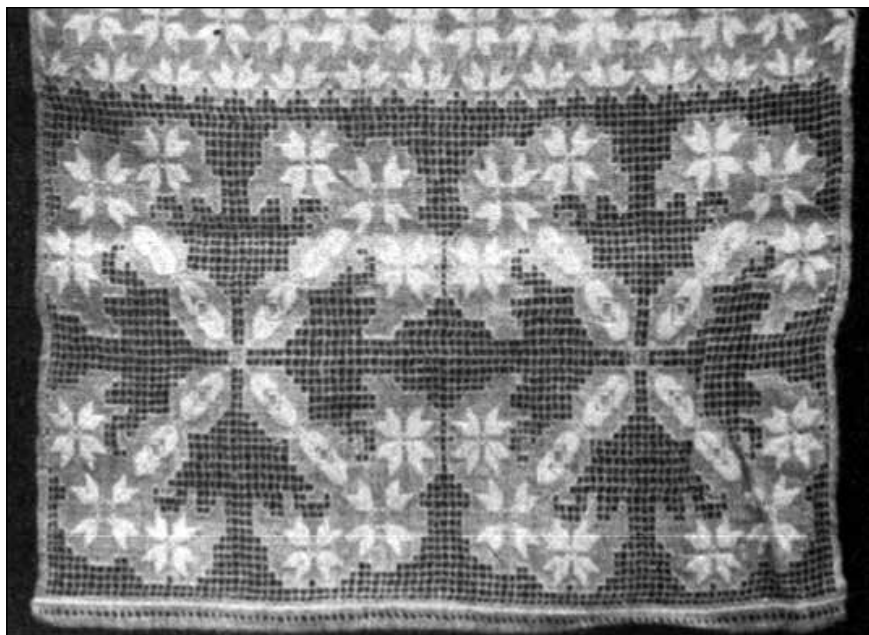
7. Császárgomba, tojásgomba, *Amanita caesarea* (Zs. Gy. felvétele)

8. Rózsáságú korallgomba, *Ramaria botrytis* (Zs. Gy. felvétele)

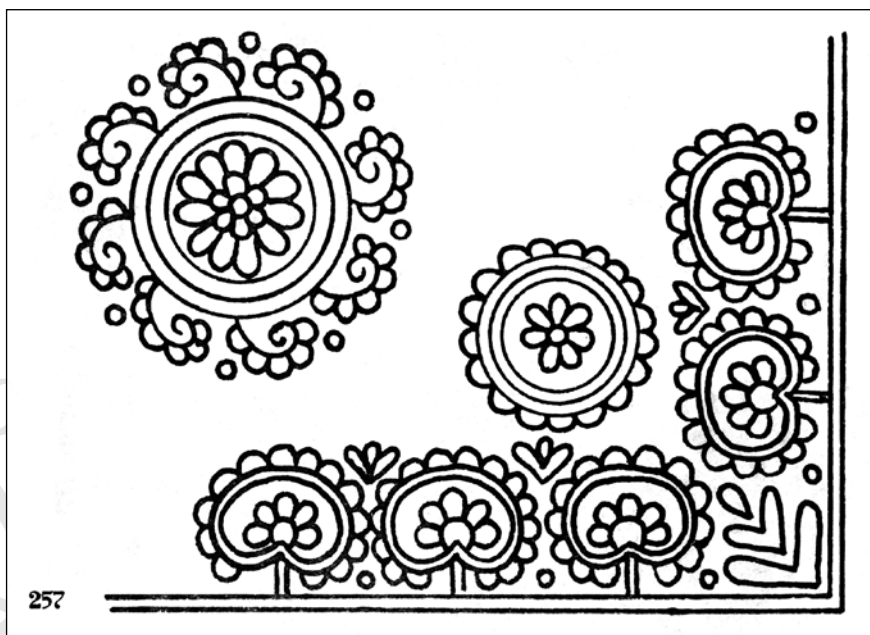
9. Fagomba a Varjúvár mellett (Zs. Gy. felvétele)

10. Farnasi *gombás* lepedő

11. Ház gombából Ferencbányán (Zs. Gy. felvétele)

12. Gombamotívum a Kalotaszegi nagyírársosba